

Conjunctuursignalering

L.L. GREVE*

Zowel voor de overheid als het bedrijfsleven zijn prognoses onmisbaar bij het uitzetten van beleid. Prognoses komen echter niet altijd uit. Voor beleidsvoerders is het daarom van groot belang vroegtijdig te weten in hoeverre de feitelijke ontwikkeling afwijkt van de voorspelde, zodat zij hun beleid kunnen bijstellen. In dit artikel wordt een methode besproken met behulp waarvan de toetsing van maandelijkse realisaties aan jaarprognoses op eenvoudige en consistente wijze kan worden uitgevoerd. De methode wordt aan de hand van enkele CPB-prognoses besproken en toegelicht. Het is in principe ook mogelijk deze toetsingen op andere gebieden toe te passen. Zo kunnen op bij voorbeeld bedrijfseconomisch gebied verwachtingen ten aanzien van omzet, verlies en/of winst al in een vroegtijdig stadium op haalbaarheid worden bekeken. De methode blijkt in het algemeen betrouwbare indicaties te geven van de haalbaarheid van de getoetste prognoses. Op grond van een eerste toetsing van de prognoses voor 1985 constateert de auteur dat met name de werkloosheid en de consumptieve bestedingen zich gunstiger lijken te ontwikkelen dan op grond van de prognoses uit het Centraal Economisch Plan 1985 mag worden verwacht.

Inleiding

Twee keer per jaar worden door het Centraal Planbureau (CPB) prognoses voor de belangrijkste economische grootheden gepubliceerd: in het voorjaar in het Centraal Economisch Plan (CEP) en in september (op Prinsjesdag) in de Macro Economische Verkenning (MEV). Deze prognoses zijn van groot belang omdat ze mede richting geven aan het door de regering te voeren (sociaal-)economische beleid. Vandaar ook dat het belangrijk is om in de loop van het jaar na te gaan of de realisaties redelijk „sporen” met de prognoses. Mocht dit namelijk niet het geval zijn, dan kan al in een vroegtijdig stadium rekening worden gehouden met mogelijke bijstellingen van de prognoses en eventueel van het beleid.

In een artikel van J.L. van der Leeuw¹⁾ werd ingegaan op de betrouwbaarheid van met name voorspellingen in de MEV. Zijn conclusie was dat de voorspellingen over de hele periode (1962-1982) aan de zwakke kant waren, maar dat deze de laatste jaren duidelijk verbeterden. Van der Leeuw's onderzoek richtte zich op het vergelijken van jaarprognoses met gemiddelde jaarlijkse realisaties achteraf. Van een aantal „kortlopende indicatoren” (consumptieve bestedingen, prijsindexcijfers, werkloosheid e.d.) worden echter ook maandelijks – met een niet al te grote vertraging – cijfers gepubliceerd. Dit biedt de mogelijkheid om de confrontatie van prognose met realisatie in de loop van een jaar uit te voeren.

Om zo'n toetsing (prognose-realisatie) uit te voeren kan gebruik worden gemaakt van een z.g. „conjunctuursignaleringsmethode” (cs-methode), waarbij per indicator een jaarprognose wordt omgezet in twaalf maandcijfers. Met behulp van deze methode kan aldus in de loop van een jaar geconstateerd worden of de realisaties per maand al dan niet op het spoor van de te verwachten jaarraming liggen.

Om misverstanden te voorkomen willen we aangeven dat het er hier niet om gaat CPB-prognoses te controleren. Integendeel, op het moment dat de prognoses worden vastgesteld zal door het CPB ongetwijfeld zoveel mogelijke recente informatie zijn verwerkt. Na het vaststellen van de prognoses komen evenwel steeds meer gegevens (realisaties) beschikbaar die het CPB ten tijde van het maken van de voorspelling niet voorhanden had.

Met deze nieuwe gegevens kunnen de prognoses worden getoetst op haalbaarheid. Zodra de feitelijke ontwikkelingen een andere richting uitgaan, zal aan een prognosebijstelling niet te ontkomen zijn. In welke richting die bijstelling dan zou moeten gaan proberen we met behulp van de cs-methode te onderkennen.

We gebruiken de cs-methode hier voor het toetsen van CPB-prognoses. De methode is echter algemeen toepasbaar, met name een toepassing in de bedrijfseconomische praktijk lijkt zinvol. Te denken valt bij voorbeeld aan het in een vroegtijdig stadium toetsen in hoeverre omzet- c.q. winstverwachtingen van bedrijven sporen met de eerste realisaties. Hetzelfde geldt bij voorbeeld voor de toetsing van prognoses voor energieverbruik, voorraadbeheer, landbouwproductie enz.

De opzet van dit artikel is als volgt. Eerst zullen we de te hantieren methode beschrijven. Daarna toetsen we voor een vijftal economische indicatoren over de periode 1980-1983 in hoeverre maandrealisaties significant afwijken van het tijdspad behorende bij de jaarprognose. Vervolgens analyseren we meer in detail de prognoses voor een zevental indicatoren die destijds door het CPB zijn opgesteld voor 1984. Ten slotte toetsen we voor zover mogelijk de huidige CPB-prognoses voor 1985.

De methode

Grondslag voor de toetsing „prognose-realisatie”²⁾ vormt de door Lisman en Sandee ontwikkelde methode voor het afleiden van kwartaalcijfers uit jaarcijfer³⁾ en de door Boot en Feibes

* Werkzaam bij het Ministerie van Economische Zaken. De auteur dankt zijn collega's van de Directie Algemene Economische Politiek van het Ministerie alsmede drs. A.A. van Oosterhout en drs. J.P.C. Wichers voor hun kritische en waardevolle commentaar.

1) J.L. van der Leeuw, De toekomst in retrospectief, *ESB*, 15 februari 1984.

2) De methode is in 1977 voor het eerst uitgewerkt en in praktijk gebracht door A.A. van Oosterhout.

3) J.H.C. Lisman en J. Sandee, Derivation of quarterly figures from annual data, *Applied Statistics*, Series C, jg. XIII, nr. 2, 1964.

verder ontwikkelde methode voor het afleiden van maandcijfers uit jaarcijfers 4).

Met behulp van jaarcijfers van drie opvolgende jaren (te weten jaar $t-1$, jaar t en jaar $t+1$) wordt de trend van de maandcijfers voor het middelste jaar (t) berekend. Hierbij is $t-1$ een gerealiseerd cijfer, t de CPB-prognose voor het lopende jaar waarop de toetsing betrekking heeft, en $t+1$ een raming voor het daarop volgende jaar. Op basis van drie punten (te weten de jaarcijfers voor jaar $t-1$, jaar t en jaar $t+1$) wordt een vloeiende lijn getrokken die aan een aantal voorwaarden – zoals omschreven door Boot en Feibes – voldoet 5). Zij komen hiermee tot een reeks gewichten, die voor ons het uitgangspunt vormen voor het berekenen van de trend.

De berekende trend-maandcijfers worden vervolgens aangepast aan de hand van een berekend seizoenpatroon. Hieruit resulteren dan de ongecorrigeerde maandcijfers, die direct kunnen worden vergeleken met de door het CBS gepubliceerde (veelal voorlopige) realisaties.

Het berekende seizoenpatroon is gebaseerd op een zevental jaren voorafgaand aan het jaar $t-1$. Van elk van deze zeven jaar wordt – wederom met drie jaarcijfers ($t-1$, t en $t+1$) – een trend per maand berekend. Vervolgens worden voor ieder jaar per maand de seizoenfactoren berekend als het verschil tussen de berekende trend en de gerealiseerde waarden per maand. Hierna sommeren we de seizoenfactoren over de zeven jaren per maand en berekenen hieruit het gemiddelde seizoenpatroon. Het seizoenpatroon kan afhankelijk van de te toetsen indicator zowel additief als multiplicatief zijn.

Bij de vergelijking van de ongecorrigeerde maandcijfers berekend door de cs-methode met de door het CBS gepubliceerde gerealiseerde maandcijfers worden afwijkingen toegestaan als gevolg van de afwijkingen tussen het berekende gemiddelde seizoenpatroon over de zeven jaar en het berekende seizoenpatroon in de afzonderlijke jaren, waaruit het gemiddelde seizoenpatroon werd berekend. De verschillen die hierbij optreden zijn de zogenaamde toevallige afwijkingen. Deze toevallige afwijkingen kunnen zich uiteraard ook in het prognosejaar voordoen. Daarom wordt bij de vergelijking tussen raming en realisatie een marge aangehouden van plus en min twee maal de standaardafwijking (in de later volgende grafieken aangeduid als sigma) van de toevallige afwijkingen, waarmee we een betrouwbaarheidsinterval bereiken van grofweg 95%. Als de realisaties zich, op basis van het voortschrijdend maandgemiddelde, minimaal twee maanden ruim boven of onder de raming of zelfs buiten deze marges bevinden, bestaat er zeker aanleiding rekening te houden met een onjuiste jaarprognose. We komen hierop nog terug bij de bespreking van tabel 1.

De cs-methode kan per maand en per voortschrijdend maandgemiddelde binnen een jaar worden toegepast. De methode van het voortschrijdend maandgemiddelde binnen een jaar betekent dat bij voorbeeld het gerealiseerde gemiddelde over de periode januari-maart wordt vergeleken met het gemaakte gemiddelde over dezelfde periode. Het voordeel hiervan is dat het seizoenpatroon en de toevallige afwijkingen (die op jaarbasis nul zijn) per periode kleiner zijn dan het seizoenpatroon plus de toevallige afwijkingen in de afzonderlijke maanden. Daardoor worden de storende invloeden van seizoenpatroonafwijkingen, de toevallige afwijkingen en verschillen als gevolg van een verschillend aantal werkdagen in de afzonderlijke maanden, in de loop van het jaar steeds geringer, zodat steeds „hardere” conclusies kunnen worden getrokken. Bij de toepassing van de cs-methode per maand zijn eventuele incidentele uitschieters duidelijker te traceren, bij voorbeeld de prijseffecten van een incidentele huurverhoging. Zulke uitschieters verklaren uiteraard mede de ontwikkelingen per voortschrijdend maandgemiddelde.

Een nadeel van de cs-methode is dat voor het jaar volgend op het prognosejaar ($t+1$) niet altijd officiële prognoses voorhanden zijn. Er zijn echter simulaties gemaakt, waarbij de CPB-prognoses voor het tweede (t) en derde ($t+1$) jaar gelijk waren of simpelweg rechtlijnig geëxtrapoleerd werden. We volstaan hier met de vermelding dat deze simulaties aantonen dat de gevoeligheid van de methode voor het cijfer van het derde jaar ($t+1$) beperkt is, mits de afwijking van de raming ten opzichte van die voor het prognosejaar niet extreem groot is. Ook andere varianten waarbij voor het jaar $t+1$ alternatieve waarden zijn uitge-

test, geven een betrouwbare indruk. De conclusies die uit deze simulaties met alternatieve waarden voor het jaar $t+1$ werden getrokken, weken niet significant af van die waarbij $t+1$ gelijk werd verondersteld aan t of waarbij $t+1$ rechtlijnig geëxtrapoleerd werd.

Simulaties over de jaren 1980 t/m 1983

Om een indruk te geven van de werking, toepassing en bruikbaarheid van de cs-methode zijn over de periode 1980 t/m 1983 voor een vijftal indicatoren simulaties uitgevoerd. We hebben gekozen voor indicatoren waarvan de realisaties met een niet al te grote vertraging door het CBS worden gepubliceerd. Per indicator hebben we de toetsing twee maal uitgevoerd; eenmaal op basis van de prognoses uit het CEP en eenmaal op basis van de prognoses uit de MEV. Bij de toetsing van de CEP-prognoses hebben we voor het jaar $t+1$ dezelfde prognose als voor jaar t aangehouden; bij de MEV-prognoses hanteerden we de CPB-ramingen voor het jaar $t+1$.

De eerste toetsing vond plaats met de realisaties die beschikbaar waren in de maand mei van het betreffende jaar. Voor de werkloosheid en de prijsindexcijfers van de gezinsconsumptie waren dit de realisaties tot en met april en voor de overige indicatoren tot en met maart. De tweede toetsing voerden we uit met de realisaties die in september van het betreffende jaar beschikbaar waren, de maand waarin de prognoses uit de MEV beschikbaar komen; alsdan zijn beschikbaar realisaties tot en met augustus voor de werkloosheid en de prijsindexcijfers van de gezinsconsumptie en voor de overige indicatoren realisaties tot en met juli. We dienen hierbij aan te tekenen dat er in feite op ieder moment dat er een nieuw maandcijfer beschikbaar kwam een toetsing kon worden uitgevoerd.

In tabel 1 geven we volledigheidshalve alvast de gehanteerde prognoses alsmede de resultaten van de conjunctuursignaleringsmethode en de uiteindelijke realisaties zoals deze door het CBS werden gepubliceerd. De tabel dient als volgt te worden geïnterpreteerd. Indien de realisaties zich boven of onder het csi-tijdpad bevinden (doch nog binnen de marges) dan wordt dit aangegeven met + resp. –; zijn de realisaties vrijwel gelijk aan het tijdpad dan staat er een 0. Bevinden de realisaties zich buiten de marges van plus of min twee maal de standaardafwijking van de toevallige afwijkingen (het moment derhalve waarop er rekening dient te worden gehouden met een onhaalbare jaarprognose) dan geven we dit aan met ++ of --.

Wat betreft de MEV-prognoses beschikten we over nagenoeg dezelfde informatie als het CPB 6); ten opzichte van de CEP-prognoses waren we een maand in het voordeel. Nemen we voor de toetsing van de CEP-prognoses dezelfde cijfers als waar het CPB over beschikte toen de ramingen werden opgesteld, dan verschilt het in de tabel gegeven beeld nauwelijks.

Hieronder volgen de bevindingen van de toetsingen per indicator; we hebben ons beperkt tot gemiddelden per voortschrijdende periode binnen het jaar, gezien het reeds eerder opgemerkte voordeel hiervan. Wel hebben we, indien daartoe aanleiding bestond, de maand-op-maand-toetsingen in onze analyse naar voren gebracht. Om een en ander grafisch te ondersteunen presenteren we af en toe een figuur; deze geeft per periode binnen een jaar (dus januari, januari-februari, januari-maart enz.) de niet voor seizoen gecorrigeerde raming en de daarbij behorende marges weer. Tevens worden de niet voor seizoen gecorrigeerde realisaties per periode gemiddelde binnen het jaar ingetekend.

4) J.C.G. Boot en W. Feibes, On Glejser's derivation of monthly figures from yearly data, *Cahiers Economiques de Bruxelles*, nr. 36, 1967.

5) We baseren ons nu op onder andere het jaargemiddelde van jaar $t-1$. Met alternatieve tijdspaden – waarbij uitgegaan werd van december of het vierde kwartaal van jaar $t-1$ – zijn ook experimenten uitgevoerd; doch een en ander heeft ook zijn beperkingen omdat dan toevallige uitkomsten een belangrijke rol kunnen gaan spelen en zelfs domineren.

6) In de praktijk worden de MEV-cijfers na ultimo augustus niet meer substantieel bijgesteld.

Tabel 1. Prognoses uit CEP en MEV, conjunctuursignaleringsresultaten a) en realisaties over de jaren 1980 t/m 1983

	1980		1981		1982		1983	
	CEP	MEV	CEP	MEV	CEP	MEV	CEP	MEV
<i>procentuele mutaties t.o.v. voorgaand jaar</i>								
Volume consumptieve bestedingen								
- ramingen	0	+0,5	-3	-3	-2	-2	-1,5	-1,5
- cs-resultaten	++	0	+	++	+	+	++	++
- realisaties		0		-2,4		-1,3		0
Prijspeil gezinsconsumptie								
- ramingen	+6	+6,75	+6,75	+7	+5,75	+6,25	+3	+3
- cs-resultaten	++	-	0	-	++	-	-	--
- realisaties		+6,5		+6,7		+5,9		+2,8
Invoerprijspeil								
- ramingen	+14	+17	+12,5	+19	+0,5	+2,5	-2,5	+1,0
- cs-resultaten	++	--	++	-	+	-	+	--
- realisaties		+15,4		+16		+1,5		+0,8
Uitvoerprijspeil								
- ramingen	+12,5	+16	+12	+17	+2,5	+5	+2,5	-0
- cs-resultaten	+	-	+	--	++	0	-	--
- realisaties		+13,5		+15,4		+4,3		-0,4
<i>in personen × 1.000</i>								
Werkloosheid								
- ramingen	295	310	442	452	620	635	820	800
- cs-resultaten	-	-	-	++	-	+	-	+
- realisaties		325		480		655		801

a) Realisatie ligt boven (+), is gelijk aan (0) of ligt onder (-) het cs-tijdpad behorende bij de desbetreffende prognose. Bevinden de realisaties zich buiten de marges van plus of min twee maal de standaardafwijking van de toevallige afwijkingen dan wordt dit aangegeven met ++ of --.

Ook in de grafieken geeft een overschrijding van de marges aan dat met onhaalbare prognoses rekening dient te worden gehouden. Bevinden de realisaties zich binnen de marges dan wil dat zeggen dat calamiteiten daargelaten de jaarprognose nog steeds haalbaar is.

Volume consumptieve bestedingen

In de jaren 1981 en 1982 liep het volume van de consumptieve bestedingen - als gevolg van de economische recessie - geleidelijk terug. Deze terugval begon reeds in de loop van 1980, nadat het er aanvankelijk naar uitzag en zoals we ook met de cs-methode constateerden, dat de consumptie nog iets boven de raming uit het CEP 1980 van 0% t.o.v. 1979 zou uitkomen. Ook het CPB ging hier van uit en stelde de prognose in de MEV 1981 bij naar +0,5%. Op jaarbasis echter bleef het volume van de consumptieve bestedingen gelijk aan 1979. Opvallend is dat de prognoses van de consumptieve bestedingen over de jaren 1981 t/m 1983 in het CEP en de daaropvolgende MEV steeds gelijk aan elkaar waren. Met behulp van de cs-methode zagen we echter al in een vrij vroeg stadium dat de prognoses uit het CEP te laag waren en in de MEV voor bijstelling in aanmerking kwamen; we laten dit voor het jaar 1983 in de figuren 1 en 2 zien.

Achteraf bezien zou de door de cs-methode gesuggereerde

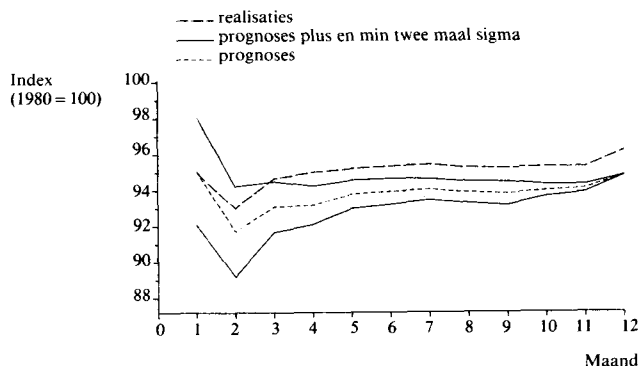
bijstelling ook gerechtvaardigd geweest zijn. De realisaties over de jaren 1981 t/m 1983 bedroegen achtereenvolgens -2,4%, -1,3% en 0% tegenover respectieve ramingen van -3%, -2% en -1,5%. Derhalve geen onaanzienlijke verschillen tussen raming en realisatie.

Prijsindexcijfers

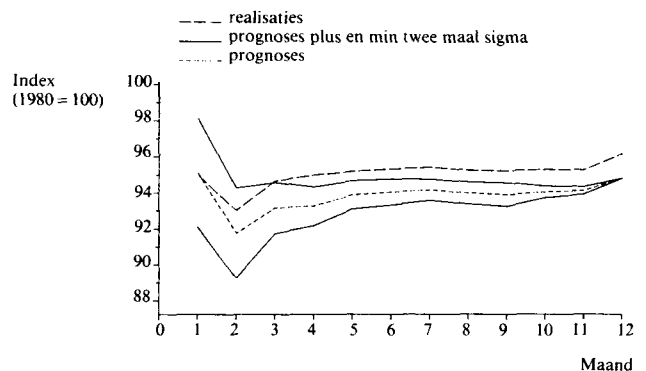
Als we in eerste instantie de prijsindexcijfers van de gezinsconsumptie bekijken dan kunnen we vaststellen (zie ook tabel 1) dat de mutaties over de jaren 1980 t/m 1983 vrij goed door het CPB werden voorspeld. Omdat er per saldo weinig incidentele componenten in de prijsindexcijfers van de gezinsconsumptie aanwezig zijn, bleken ook de marges die met de cs-methode bij de maandramingen werden berekend vrij klein te zijn. Vandaar dat ook relatief kleine afwijkingen tussen ramingen en realisaties vrij snel zichtbaar werden; zo constateerden we dan ook in 1980 en 1982 (evenals het CPB) dat de CEP-ramingen iets te laag waren en tevens dat de in de jaren 1980 t/m 1983 naar boven toe bijgestelde prognoses in de MEV iets te hoog bleken.

Gaan we over naar het invoer- en uitvoerprijspeil dan zien we hier het opmerkelijke verschijnsel dat de CEP-prognoses in de jaren 1980 t/m 1982 telkens te laag waren en vervolgens de in de MEV naar boven toe bijgestelde prognoses (ook in 1983) te

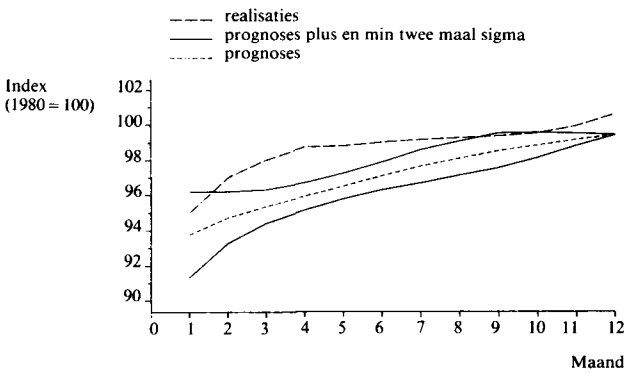
Figuur 1. CEP-prognoses en realisaties van het volume van de consumptieve bestedingen, 1983

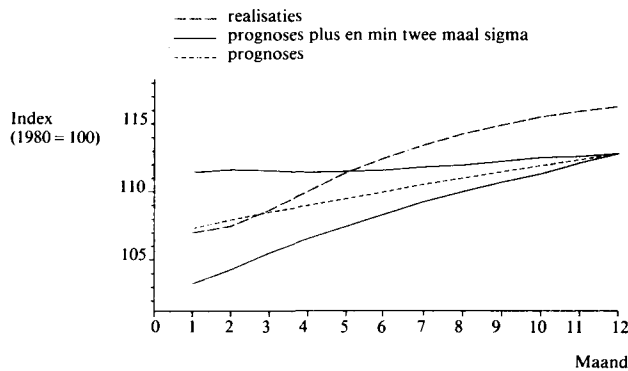
Figuur 2. MEV-prognoses en realisaties van het volume van de consumptieve bestedingen, 1983

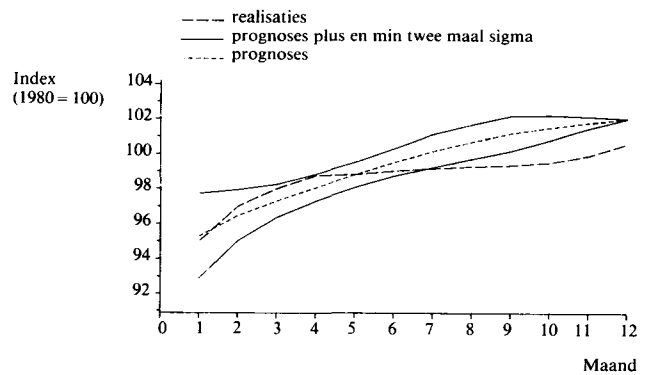
Figuur 3. CEP-prognoses en realisaties van het invoerprijspeil incl. BLEU, 1983

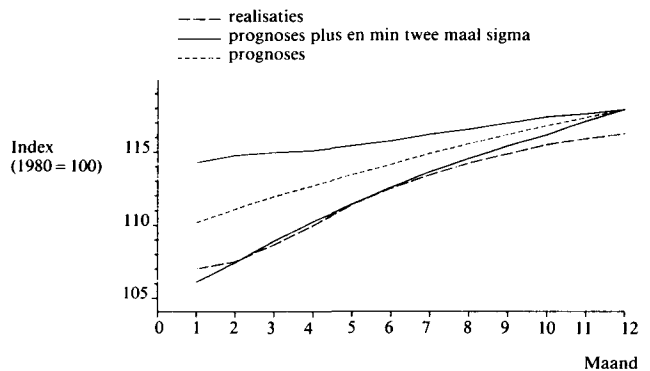
Figuur 5. CEP-prognoses en realisaties van het uitvoerprijspeil incl. BLEU, 1983

Figuur 4. MEV-prognoses en realisaties van het invoerprijspeil incl. BLEU, 1983

Figuur 6. MEV-prognoses en realisaties van het uitvoerprijspeil incl. BLEU, 1983

hoog. Ditzelfde zagen we (zij het met minder grote afwijkingen), zoals reeds gezegd, bij de prijsindexcijfers van de gezinsconsumptie.

Illustratief voor deze ontwikkelingen zijn de figuren 3 en 4 voor het invoerprijspeil over het jaar 1980 en de figuren 5 en 6 voor het uitvoerprijspeil over 1981. We dienen hier wel bij op te merken dat deze prijsontwikkelingen uiteraard niet los kunnen worden gezien van de onstuimig (en onvoorspelbaar) in waarde gestegen Amerikaanse dollar. Vooral in de laatste maanden van 1983 steeg de dollar sterk, vandaar ook dat de cs-methode aanvankelijk (t.o.v. de CEP-raming) geen reden tot bijstelling aangaf.

Werkloosheid

Zoals bekend is de werkloosheid in de jaren 1980 t/m 1983 met enorme stappen omhoog gegaan; mutaties die vooral t/m 1982 ook door het CPB niet waren voorzien. Met de cs-methode zagen we wat betreft 1980 op de toetsingsmomenten onderschrijdingen van de prognoses die binnen de marges bleven. De overschrijdingen (dus een snellere stijging dan werd verwacht) zagen we pas aan het eind van het jaar, omdat met name in die periode de werkloosheid geweldig steeg. Ook in 1981 en 1982 lagen de realisaties aanvankelijk iets onder het berekende cs-tijdpad behorende bij de CEP-ramingen; de MEV-ramingen bleken echter al snel te laag omdat ook hier de werkloosheid juist in de tweede helft van beide jaren sterk steeg. In 1983 zagen we een kentering in het stijgingstempo en werd de MEV-prognose (in tegenstelling tot de voorgaande drie jaren) ten opzichte van de CEP-prognose naar beneden toe bijgesteld; ook de cs-methode gaf een dergelijke ontwikkeling aan, hetgeen wederom uit tabel 1 valt af te lezen. Passen we voor de werkloosheid ook de maand-op-maand-toetsing toe, dan zien we op de toetsingsmomenten – voor de jaren 1980 t/m 1982 – wel dat er overschrijdingen zullen gaan plaatsvinden.

Prognoses voor 1984

Ook de prognoses voor 1984 hebben we getoetst met de cs-methode en wel voor zeven indicatoren op basis van het voortschrijdend maandgemiddelde. Daarbij zijn we in eerste instantie uitgegaan van de CPB-prognoses uit het *CEP 1984* en in tweede instantie van de bijgestelde prognoses uit de *MEV 1985* (zie tabel 2).

Tabel 2. Prognoses voor 1984 en 1985, m.u.v. werkloosheid in procentuele mutaties ten opzichte van het voorafgaande jaar

	CEP 1984	MEV 1985	
	1984	1984	1985
Werkloosheid (in personen × 1.000)	850	830	830
Volume consumptieve bestedingen	-0,5	-0,5	+0,75
Prijspeil gezinsconsumptie	+3,25	+3,25	+1,5
Invoervolume	+6,5	+5,5	+3,5
Uitvoervolume	+6,5	+6,5	+5,0
Invoerprijspeil	+2,5	+5,5	+1,0
Uitvoerprijspeil	+3,0	+6,5	0

Bij de toetsing van de CEP-prognoses voor 1984 hebben we ten behoeve van de berekening van het tijdpad voor 1985 dezelfde raming aangehouden als voor 1984. Het is echter zeer goed denkbaar hiervoor – indien voorhanden en niet reeds door de werkelijkheid achterhaald – officiële ramingen te nemen, bij voorbeeld die uit de middellange-termijnverkenningen (zoals *De Nederlandse economie in 1985*) van het CPB. Bij toetsing van de raming voor 1984 uit de *MEV 1985* hebben we voor de berekening van het tijdpad de MEV-raming voor 1985 gehanteerd.

Volume consumptieve bestedingen

Het volume van de consumptieve bestedingen daalde gemid-

deld in 1984 met 0,5% ten opzichte van het voorafgaande jaar. Volgens de toetsingsresultaten waren de realisaties inderdaad vrijwel gelijk aan het berekende cs-tijdpad behorende bij de CPB-prognose van -0,5% in zowel CEP als MEV.

Prijspeil gezinsconsumptie

De definitieve prijsmutatie van 1984 ten opzichte van 1983 kwam uit op +3,3%. Prognoses in zowel CEP als MEV gaven dit reeds goed aan: 3 à 3,5%. Wanneer we de cs-methode voor 1984 toepassen, zitten we aanvankelijk (wanneer we ook voor 1985 uitgaan van een prijsstijging van ca. 3%) iets boven het tijdpad. Ook hier geldt weer - net als bij de voorgaande jaren - dat de marges erg klein zijn. Hanteren we bij de toetsing van de prognose van 1984 een (iets) ander tijdpad, mede gebaseerd op de in de MEV 1985 opgenomen prijsmutatie voor 1985 (+1,5%), dan zien we met de cs-methode aanvankelijk een zeer lichte overschrijding voor 1984. Later echter (vanaf juni-juli) lopen de realisaties aardig in de pas met het berekende tijdpad.

Dat de cs-methode aanvankelijk een lichte overschrijding geeft, ligt aan de autonome prijsmutaties die per 1 januari 1984 van kracht werden en groter waren dan gebruikelijk. De cs-methode gaat uit van een gemiddeld seizoenpatroon over zeven jaar en zal derhalve dat deel van de autonome mutaties dat groter is dan de gemiddelde mutatie in die zeven jaar over het prognosejaar verspreiden. We dienen hiermee bij de interpretatie van de resultaten uiteraard wel rekening te houden. Nemen we daarentegen de maand-op-maand-toetsing in onze beschouwing mee, dan zien we in de eerste drie maanden een overschrijding van de marges en in de daaropvolgende maanden niet meer, hetgeen een aanwijzing is voor de autonome prijsmutaties in het begin van het jaar.

In- en uitvoervolume (totaal goederen)

In het CEP 1984 had het CPB de ontwikkeling over 1984 voor zowel het in- als uitvoervolume geraamd op +6,5%. Vervolgens werd in de MEV 1985 de invoermutatie naar beneden toe bijgesteld tot +5,5%. In de MEV werd deze raming als volgt onderbouwd: „Het groeitempo van de goedereninvoer lag in de eerste vijf maanden van dit jaar al op het geraamde jaargemiddelde van +5,5%. De groei van de afzet bleef daarbij achter, zodat voorraden, vooral van grondstoffen uitgezonderd ruwe olie, werden aangevuld. De raming houdt in dat het volume van de invoer in de rest van het jaar vrijwel niet toeneemt.”

Het gemiddelde indexcijfer van het voor overloop en werkdagen gecorrigeerde invoervolume bedroeg het afgelopen jaar uiteindelijk 103,8; het uitvoervolume bedroeg over hetzelfde jaar 111,2. Dit betekent ten opzichte van het voorgaande jaar stijgingen van respectievelijk ruim 7,5% en ruim 5,5%. Afgaande op de cs-methode was de benedenwaartse bijstelling van het invoervolume niet gerechtvaardigd. Al vrij vroeg in het jaar bleek de feitelijke ontwikkeling op of zelfs iets boven de marge te liggen. Dit beeld werd uiteraard nog eens versterkt na de genoemde bijstelling (zie figuren 7 en 8). De stijging van het invoervolume

is derhalve niet in die mate afgezwakt als het CPB verwachtte. Het uitvoervolume steeg volgens de cs-methode iets minder hard dan het berekende tijdpad, behorende bij de CPB-raming.

In- en uitvoerprijzen

In het afgelopen jaar stegen de invoerprijzen ten opzichte van 1983 met 5,6%; voor de uitvoerprijzen lag dit cijfer op 7,8%. Zowel voor het in- als uitvoerprijzspeil bleken de ramingen in CEP 1984 van resp. +2,5% en +3,0% te laag; we constateerden dit met de cs-methode reeds aan het begin van het jaar toen de realisaties voor januari en februari bekend waren.

Als gevolg van de aanhoudend hoge dollarkoers zijn de prognoses in de MEV 1985 bijgesteld naar +5,5% voor de invoerprijzen en +6,5% voor de uitvoerprijzen. Het CPB ging er hierbij van uit dat de gemiddelde dollarkoers zou uitkomen op ca. f. 3,10. De verwachte daling van de dollarkoers bleef echter uit. Daardoor bedroeg de koers over het hele jaar gemiddeld f. 3,20. Inmiddels is deze al opgeklimmen tot een waarde rond f. 3,50. Ondanks deze ontwikkeling kwamen de realisaties van de invoerprijzen overeen met het berekende cs-tijdpad behorende bij de prognose uit de MEV van +5,5%; het jaarcijfer bedroeg uiteindelijk +5,6%. De uitvoerprijzen stegen echter sneller dan de MEV-prognose (van +6,5%) en kwamen zoals gezegd uit op bijna +8%. Deze overschrijdingen constateerden we ook met de cs-toetsingen.

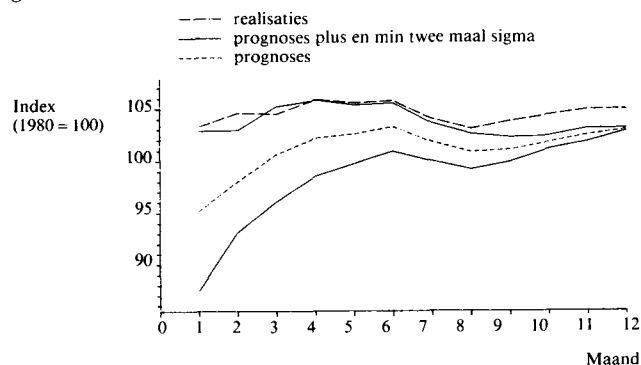
Werkloosheid

Het definitieve werkloosheidscijfer over het jaar 1984 bedroeg gemiddeld 822.400, hetgeen minder is dan de CPB-raming in de MEV van 830.000. Zoals ook reeds door het CPB werd geconstateerd bleek de raming voor 1984 uit het CEP 1984 van 850.000 werklozen te hoog; de cs-methode gaf in februari/maart ook al aan dat de realisaties - hoewel nog binnen de marges - hier onder zaten. De bijgestelde MEV-raming (830.000) leek tot en met oktober inderdaad uit te komen. Daarna echter daalde de werkloosheid toch nog sneller dan verwacht - mede als gevolg van de afschaffing van de registratieplicht voor werklozen van 57,5 jaar en ouder - om uiteindelijk, zoals aangegeven, uit te komen op 822.400.

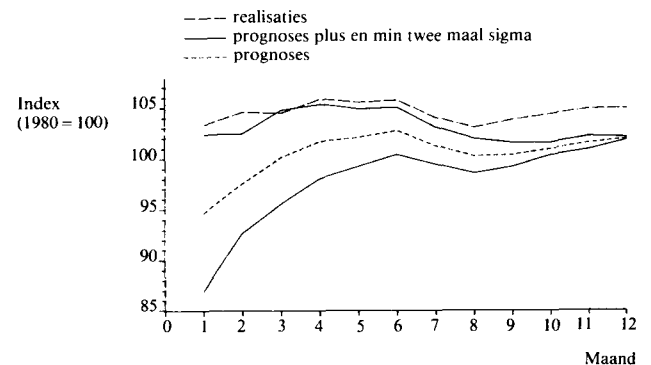
Prognoses voor 1985

Voor het lopende jaar kunnen slechts een beperkt aantal prognoses uit het CEP 1985 worden getoetst. Ten tijde van het opstellen van dit artikel beschikten we voor de werkloosheid en het prijzspeil van de gezinsconsumptie over realisaties tot en met april en voor het volume van de consumptieve bestedingen over realisaties tot en met maart. Voor het in- en uitvoervolume alsmede voor het in- en uitvoerprijzspeil beschikten we over nog onvoldoende realisaties zodat toetsing van de prognoses voor 1985 van deze indicatoren achterwege is gelaten. We hanteren bij de toetsing van de prognoses voor 1985 ten behoeve van de berekening

Figuur 7. CEP-prognoses en realisaties van het invoervolume, gecorr. voor overloop en werkdagen, 1983

Figuur 8. MEV-prognoses en realisaties van het invoervolume, gecorr. voor overloop en werkdagen, 1983

van het tijdpad voor 1986, dezelfde raming als voor 1985. De uitkomsten van de cs-methode laten zich als volgt samenvatten.

Op grond van de feitelijke ontwikkeling in de eerste drie maanden van 1985 gaf het *volume van de consumptieve bestedingen* volgens de cs-methode een gunstiger ontwikkeling te zien dan voortvloeit uit de CPB-prognose uit het *CEP 1985* van +1,5%. Hierbij liggen de realisaties overigens nog net binnen de marges.

De gemiddelde *prijsmutatie van de gezinsconsumptie* in de eerste vier maanden van dit jaar ten opzichte van dezelfde periode een jaar geleden bedroeg +2,4%. Wanneer we de toetsing van de CEP-prognose voor 1985 uitvoeren dan zien we dat de prijsontwikkeling overeenkomt met de verwachting van het CPB: +2 à +2,5%. Hierbij signaleren we wel dat het jaargemiddelde eerder op +2,5% dan op +2% zal uitkomen.

In het *CEP 1985* bedraagt de prognose van de *werkloosheid* gemiddeld 790.000 personen. Afgaande op de cs-methode blijkt de werkloosheid zich in de eerste vier maanden van dit jaar – hoewel nog binnen de marges – duidelijk gunstiger te ontwikkelen. Dit is een indicatie dat de werkloosheid dit jaar lager zal kunnen uitvallen dan de geraamde 790.000.

Slot

Het verloop van maandelijkse realisaties van bepaalde indicatoren kan aanleiding zijn om in de loop van een jaar de jaarprognose van de desbetreffende indicator bij te stellen. Bij de toetsing van deze maandrealisaties aan de jaarprognose kan gebruik wor-

den gemaakt van een z.g. „conjunctuursignaleringsmethode”, waarbij per indicator een jaarprognose wordt omgezet in twaalf maandcijfers.

Met behulp van deze toetsing van de maandprognose aan de realisatie wordt snel inzicht verkregen in hoeverre de jaarprognose wel of niet haalbaar is. Derhalve kan in een vroegtijdig stadium worden gezien of mee- of tegenvallers moeten worden verwacht, hetgeen van groot belang is voor het beleid. Tevens kunnen we vaststellen of gepleegde prognose-aanpassingen gezien de toetsingsresultaten realistisch zijn.

Simulaties over de jaren 1980 t/m 1984 met enkele economische indicatoren geven aan dat in het algemeen met een grote betrouwbaarheid kan worden gezien of een jaarprognose zou moeten worden aangepast. In het geval van de consumptieve bestedingen zagen we bij voorbeeld steeds in een vrij vroeg stadium al dat de CPB-prognoses uit het CEP te laag bleken; de ramingen werden in de daaropvolgende MEV niet bijgesteld. Ook bij indicatoren waarbij we een kleine foutenmarge (als gevolg van toevallige afwijkingen) vinden, krijgen we een goede indicatie over de richting waarin een prognose eventueel dient te worden bijgesteld.

We maakten bij de toetsingen gebruik van de door het CPB gepubliceerde prognoses in CEP en MEV. Het is echter zeer goed mogelijk ook andere prognoses op een dergelijke wijze aan gerealiseerde waarden te toetsen. Men denke aan bij voorbeeld omzet- en/of winstverwachtingen van bedrijven, prognoses van energieverbruik, voorraadbeheer, landbouwproductie enz.

Bert Greve